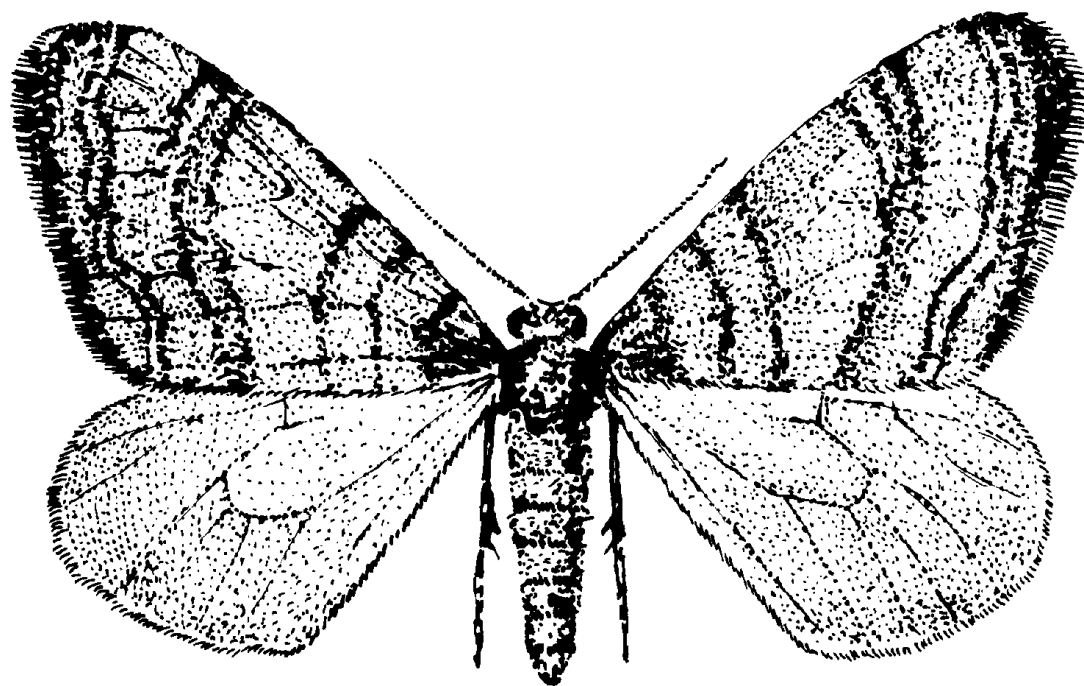

Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója
62. szám, 2011. szeptember

Tartalom:

Rovarászélmények — Hirdetés — Rövid hírek
Könyvismertető

Rovarász Híradó

a Magyar Rovartani Társaság
negyedéves tájékoztatója

A tájékoztatóban megfogalmazott vélemények nem minden esetben tükrözik a Szerkesztőbizottság és a Magyar Rovartani Társaság vezetőségének álláspontját.

A Rovarász Híradót alapította 1989-ben: Dr. Nagy Barnabás

Felelős szerkesztő: Haltrich Attila (HA)

Szerkesztőbizottság: Balázs Klára (BK), Jenser Gábor (JG), Mészáros Zoltán (MZ), Merkl Ottó (MO), Nagy Barnabás (NB), Rozner István (RI), Szalóki Dezső (SZD), és Szócs Gábor (SZG).

Szerkesztőség:
BCE, KeTK, Rovartani Tanszék,
1118 Budapest, Ménesi út 44.
Telefon: 4826219
drótposta: attila.haltrich@uni-corvinus.hu

Magyar Rovartani Társaság (MRT)
1088 Budapest, Baross utca 13.
www.magyarrovartanitarsasag.hu
A Magyar Rovartani Társaság célja és feladata a rovartan általános művelése, elsősorban a magyarországi rovarvilág kutatása és vizsgálata, valamint a rovartani ismeretek terjesztése.

Elnökség (2011)
Elnök: dr. Vig Károly
I. alelnök: dr. Merkl Ottó
II. alelnök: dr. Szócs Gábor
Titkár: Puskás Gellért
Előadás szervező titkár: nincs betöltve
Szerkesztő: dr. Merkl Ottó
Pénztáros: Szalóki Dezső
Ellenőr: Simonyi Sándor
Jegyző: György Zoltán

Ülések – a nyarat kivéve – minden hónap harmadik péntekén a **BCE Kertészettudományi Karán, az „E” épület E/2 termében (Budapest XI., Ménesi út 45), délután 4 órakor.**

Illusztrációk

Címlapon: kis téliaraszoló hím (*Operophtera brumata* L.), (Rajz: dr. Pataki Ervin)

Hát, ez a nyár is eltelt. Kertünket idén a lepkekabócák lepték el, szinte nem volt olyan növényfaj (lág- és fásszárú), melyen ne találtuk volna meg a lárvák vattaszerű, viaszos váladékát. Most nyárvégén, akármelyik cserjéhez érünk hozzá, tömegesen röppennek fel a nem is olyan kisméretű imágóik. A Rovartani Tanszék telefonjai égtek az aggódó kerttulajdonosok hívásaitól, mi meg próbáltuk megnyugtatni őket, hogy nincs mit tenni, „együtt kell élni velük...”

A szeptemberi számot a májusi számból helyhiány miatt kimaradt írásokkal töltjük ki. Ezek közül a Hangay Gyuri barátunk réges-régi erdélyi gyűjtőútja fogott meg leginkább, hiszen mindazt, amit leír, én is átéltem, ha nem is úgy, mint ő. Ugyanis én abba a rendszerbe „beleszülettem”, a korlátokat majdhogynem „természetesnek” vettem, inkább az volt az élmény, amikor azok megszűntek... De túrázni, gyűjteni a Kárpátokban akkor is lehetett, a pásztorok mindig barátsággal fogadták a betérőt (a kutyáik nem!). Nem volt nagy különbség aközött, hogy valaki ismerte vagy sem a nyelvet, „nem voltak a szavak emberei...”. Még azt is megkockáztatom kijelenteni, hogy jobb volt akkor gyűjtőnek lenni, hiszen nem voltak hegyoldalnyi magánterületek, szigorú természetvédelmi törvények, melyeket az utóbbi időben ott is mind szigorúbban betartatnak.

Folyamatosan bővül a társaság honlapja, érdemes időről időre meglátogatni. A feltöltés lassan megy, ami nem csoda, hiszen ha valaki megnézi, hogy milyen sok mindent szeretne György Zoltán feltenni, szerkeszteni és azt folyamatosan aktualizálni, beleborzad. Viszont ha siker övezi a vállalkozást, biztos, hogy Magyarország egyik színvonalas internetes tartalmává válik, amit sokan fognak felkeresni.

A következő híradót (RH64) decemberre tervezzük megjelentetni, tehát akinek van valamilyen írása, megjelentetni valója, az november közepéig jó lenne, ha elküldené.

HA

Régi bogarász élmények, fogarasi emlékek...

Valamikor az ezerkilencszázötvenes évek vége felé a fiatal Endrődy-Younga Sebő olyan gyűjtőutat tett az erdélyi havasokban, melyről mi, akkoriban még tizenéves rovarászok, csak álmodni tudtunk. Sebő, hátizsákjában egy oldalszalonnával és 4 kg. kenyérral indult útnak. A Fogarasi-havasok (már nem emlékszem pontosan, hogy hol) lábánál kezdte a gyűjtést, és addig haladt felfelé, míg élelmiszerkészletének fele el nem fogyott. Addigra már fenn járt a hóhatár táján, odáig végiggyűjtötte az egész utat. Innen visszafordult, és az ennivaló második fele pontosan elegendőnek bizonyult a lassú, további gyűjtéssel egybekötött leereszkedéshez. Sebő csodás bogarakkal tért haza, csupa olyasmivel, amit mi csak leírásokból ismertünk, hiszen a közönséges halandók számára akkoriban a Kárpátok szinte teljesen elérhetetlenek voltak.

Még 1961-ben sem lehetett csak úgy külföldre utazgatni. Még Erdélybe sem, pedig oda nagyon szerettem volna eljutni, hiszen egy fiatal magyar bogarásznak az maga volt az egzotikum, csodálatos bogarak hazája, valóságos meseország. De ha az embernek nem volt ott közeli rokona, akkor csak hosszras ravaszkodások és kisebb- nagyobb csalások útján lehetett eljutni oda. Én viszont nagyon a fejembe vettem, hogy Sebő nyomdokait követve magam is eljutok valahogy a Fogarasba. Leleményes fiatalember

létemre sikerült mindenféle hamis meghívólevelekkel útlevelet szereznem, hogy mondvacsinált "rokonaimat" meglátogassam – Orsován. Kajlabajszú öreg bácsika volt a „rokon” – valójában egy ismerősünk ismerősének távoli atyafia. Egymagában éldegélt vályogházában, de nagy vendégszeretettel fogadott. A rúd szalámit, amit neki hoztam (ez volt akkoriban a szomszédos országokba utazó magyarok „valutája”) alig tudtam rátukmálni. Csak egy éjszakát töltöttem nála, mert alig vártam, hogy megpillanthassam a Havasokat. Reggel, szegény öreg mentegetődzve mondta, hogy bizony csak „zsidó szalonna” meg fekete kenyér van reggelire. Nem bántam, mert szalonna az szalonna, akármilyen vallású vagy nemzetiségű, a kenyér meg akkor is jó, ha fekete. Fogalmam sem volt, hogy ez az orsovai „szalonna” nem állati eredetű, hanem növényi: egyszerűen csak fokhagyma. Sebaj, hátizsákomban – akárcsak Sebőében annak idején – ott illatozott egy jó nagydarab hazai, igazi füstölt szalonna, így aztán az öreggel

jól megreggelizhattunk. Számomra ez volt a bevezető felvilágosítás az akkori Románia gazdasági helyzetét illetőleg – az élelmiszert csak titokban, kéz alatt adták-vették, éhezett az egész ország. Hamarosan búcsút vettem vendéglátómtól, de távozás előtt még szerettem volna megnézni a Dunát, amint szűk medrében sietett a Vaskapu felé. A Duna-parton akkor még volt egy kis természetes terület, ahol tudtam gyűjteni is. Kopogtatással, fűhálózással sikerült is néhány érdekes fajt fognom, de a hön áhított *Phyllopertha hirtella* és *Anisoplia clypealis* nem került szemem elé. Pedig ezeket már gyűjtötték itt, és ráadásul az évszak és az időjárás is kedvezett a szipolyoknak, mert *Anisoplia lata* volt bőven. *Oxythyrea cinctella*-t is kerestem, nagy buzgón – de ezzel a fajjal sem volt szerencsém.

19 évesen, amikor még nem tűnt nehéznek a hátizsák...

S ha már itt vagyok, a Vaskapu közelében, akkor le is fényképezem a sebes folyású Dunát – gondoltam. Ennek következménye is volt azon nyomban: a Duna parton álló strázsa szigorúan rám fõrmedt és kihúzatta velem a filmet a gépembõl. Olyan katonai titkokat, mint a Duna, nem szabadott fényképezni az akkori Romániában. Fõleg egy olyan gyanús alaknak, mint én – aki a bokrok között bujkált és egy hálóval csapkodott maga körül! Talán jeleket adtam a túlparti, ellenséges szerbeknek? Jobb volt

Úton a havasokban

foto: Hangay György

mielőbb továbbállnom, így aztán, hátizsákkal a hátamon elindultam, hogy megkeressem a vonatállomást. Románul persze csak pár szót tudtam, de azért egy járókelőtől valahogy megkérdeztem, merre kell menni. Nyájasan mosolyogva valahogy értésemre adta, hogy várjak csak egy kicsit, majd hív valakit, aki elvezet az állomásra. Ugyan kit hívott? A rendõröket. Azon nyomban le is tartóztattak, s vittek is az őrsohára. Talán le is csuktak volna végérvényesen, ha nem hívattam volna segítségül jó öreg vendéglátómat.

Az szegény halálra váltan meg is jelent, de a dolog tisztázódott, mehettem tovább – de lelkekre kötötték, hogy minden városban, faluban első dolgom az legyen, hogy jelentkezsek a rendõrségen. S miért voltam gyanús? Hát elsõsorban azért, mert nem tudtam románul, de leggyanúsabb a nadrágom volt. Ilyen „amerikai” farmert csak kémek tudtak szerezni – a románok szerint.

Volt egy öreg térképem, annak alapján úgy gondoltam, hogy ha a Fényes nevezetû faluig elvonatozok, és ott leszállok, akkor onnan már a Fogarast gyalogszerrel is elérhetem. A gondolatot tett követte, és nemsokára már a fényesi vasútállomáson voltam. A rendõrséget messze elkerülve elindultam a távolból felém integetõ pirostetõs házak irányában – ez kellett, hogy Fényes legyen. Jó meleg június vége volt, meg is izzadtam nehéz hátizsákom jóvoltából, mire a kissé emelkedõ földúton elértem a falut. Itt meglepetés várt: valami okból kifolyólag az egész lakosság ünnepele. Furcsa ünneplés volt ez, minden háznál mulatság volt, de az utcán alig lehetett egy lelket látni. Lerítt rólam, hogy idegen vagyok, s alig tettem egy pár lépést a település egyetlen utcáján, már megszólított az egyik gazda, hogy ugyan mit keresek errefelé. „Mindjárt jönnek a rendõrök!” – gondoltam, de annál kellemesebb meglepetésként hatott, hogy megértettem, amit mondott – ugyanis németül szõlt hozzám. A megszólítást meghívás követte. Betessékelt a vendégsereg közé, s ekkor derült ki, hogy mindnyájan németek voltak. Fényes egy német falu volt, csak a rendõr volt román. Mivel németül meglehetősen jól tudtam (nagyamám nyelvtanárnõ volt, tõle tanultam), hamarjában ugyancsak népszerű lettem. Megetettek, megittattak – aztán szabadkozva tovább mentem. De nem szabadultam Fényesrõl egykönnyen. Még vagy három házban megvendégeltek, mire magam mögött hagyhattam a falut. A rendõrrel szerencsére nem találkoztam, és a fényesi atyafiak útba is igazítottak a magasabb régiók irányába. Ez nem volt túl nehéz, mert hát csak egyre felfelé kellett menni – aztán megállapodni a legmagasabb hegyen. Legalábbis ez volt a tervem. Lassan esteledett. Egy szép mezõt kereszteztem éppen, egy kis szûkvágányú vasúti sint követve, amikor egy nyitott fészterféléhez értem. Padlásán jó illatú széna száradt – kiváló éjszakai pihenõt kínálva. Narancsvörös sátram ponyvájába takaródzva el is vackoltam magamat, és hajnalig egyhuzamban aludtam. Ekkor aztán újabb meglepetés ért: a fészter elõtt egy kis mozdony põfögött,

Itt készült a ganéjtúró-csalátek

foto: Hangay György

mögötte 2–3 nyitott kocsiból álló szerelvényvel. Azon meg vagy egy tucat favágó. Nyújtogatták a nyakukat, izgatottan tereferéltek egymással – románul persze, s mutogattak felém. Amikor végül is kikászálódtam fészkeimből, s akadt közöttük egy németajkú is, megtudtam, hogy miről is van szó. Nem tudtam, hogy nevessek-e vagy sírjak. A jámbor favágók is kémnek néztek – mert hát ugye csak kémnek lehet narancsvörös ejtőernyője, és csak egy kém mászkál ilyen elhagyott

helyeken, mint ez a kaszáló. Eltartott egy darabig, míg megnyugodtak. Sőt mi több, invitáltak is, hogy kapaszkodjak fel melléjük, mert hogy ők a magasabban fekvő bükkös felé tartanak. Örömmel csatlakoztam hozzájuk, ami hasznosnak bizonyult, mert a dohogó kis mozdony valóban egyre feljebb húzott és nem sokára már megpillanthattam a messzeségben egy fehér hófoltot, az erdők felett, fenn a magasban. Ez már egy igazi havas! Hamarosan elértük a „végállomást” – a favágók lekászálódtak, hogy gyalogosan folytassák útjukat a közeli bükkös felé. Szép kaszálón találtam magamat, igazi hegyvidéki réten – mint amilyenekről eddig csak olvastam és álmodoztam. A vágány mentén még gyalogbodza is volt, ami köztudomás szerint ugyancsak népszerű a bogarak köreiből. Most már érdemes volt gyűjteni is, elővettem fűhálómát és sikerült is megfogni az első érdekességeket. A virágokon cincéreket, rózsabogarakat, a kövek alatt pedig szép futrinkákat találtam. A *Gnorimus nobilis* és a *Trichius sexualis* is jelen volt. Számomra ugyancsak kívánatos bogarak voltak ezek, mert gyűjteményemben alig volt belőlük egy-kettő.

Nemrégien lovak is járhattak errefelé – s ezért a ganéjtúrók, s természetesen a bogarászok is hálásak szoktak lenni. Én is az voltam, mert gyönyörű *Geotrupes*-ek dolgoztak a lócitromokban. Három faj is volt, a *G. stercorosus*, *G. vernalis* és *G. stercorarius*. Ez utóbbi hegyvidéket kedvelő faj, s habár nem volt kimondottan ritka otthon sem, számomra becses zsákmányt jelentett, mert ezúttal csodálatosan szép, átlagosnál nagyobb példányokra bukkanhattam itt.

Nemsokára öreg bükkösben kapaszkodtam felfelé. Éppen egy szemrevaló *Sinodendron*-t sikerült zsákmányolnom, amikor valahonnan nagyon messziről kutyaugatás hangzott – biztos pásztorkutyák, gondoltam. A csaholás egyre erősebbnek tűnt, s pillanatokon belül megláthattam a hangok gazdáit is, 3–4 loboncos szőrű, vicsorgó fenevadat. Egyenesen felém rohantak – a fele sem volt tréfa a dolognak. Egy nagy bükkhöz hátráltam, hogy legalább a hátam mögé ne tudjanak kerülni. Szerencsére a fűháló még a kezemben volt és ezzel jobbra-balra csapkodva távol tudtam tartani támadóimat. Ilyet még nem láttak és így nem tudhatták, hogy valójában teljesen ártalmatlan fegyver –

Román pásztor, harapós kutyával

foto: Hangay György

legfeljebb csak bogaraknak lehet ártani vele. De nem tágitottak, veszettül csaholtak és csattogtatták fogaikat. Nagy sokára aztán megjött a felmentő sereg, egy pásztor képében. Hosszú botjával szétkergette a kutyákat, s habár csak románul tudott, értésemre adta, hogy nem messze van a kunyhója, ott megpihenhetek. A nyáj is ott legelészett, volt benne kecske is, juh is. A pásztor fiatal ember volt, háziszóttos gúnyában – igazi „móc” –, akárcsak egy Jókai-regényből lépett volna elő, de azért autógumiból készített bocskora jelezte, hogy

a XX. század embere. Egymagában élt itt a nyájjal, s amelyik kecske vagy juh tejet adott, azt megfejti, és a tejből gomolyát, juhsajtot készített. Volt nálam egy olcsó kis vadászkesz, olyan úttörőknek való. Ez nagyon megtetszett neki, és jelezte, hogy szívesen adna érte egy kis gomolyát. Mivel volt még egy bicskám is, szívesen feláldoztam a kést. Nem bántam meg, mert kaptam érte vagy két kiló finom, jó illatú sajtot. Búcsúzáskor kézzel-lábbal mutogatva értésemre adta, hogy csak kövessem a kunyhója előtti ösvényt, mindig csak felfelé, és akkor majd elérek egy házhoz. Lehet, hogy mondott többet is, de csak ennyit tudtam megérteni. A kutyákat valahogy rendre utasította a hosszú botjával, én meg folytattam utamat.

Késő este lett, mire megpillantottam a házban pislákoló petróleumlámpa fényét. Tulajdonképpen meteorológiai állomás volt, mégpedig magyar meteorológussal! Ráadásul vendégszeretőnek is bizonyult, mert felajánlotta, maradjak nála, ameddig csak akarok, legalább megosztom magányát. Másnap reggel láttam, hogy gyűjtés szempontjából a ház ideális helyen volt. A szemközti völgyben juhok és kecskék legelésztek – tehát jó esély volt a számomra legérdekesebb bogarak, a ganéjtúrók gyűjtésére. Alighanem a szerencse is mellém állt, mert az elkövetkező napokban sikerült jó néhány hegyvidéki fajt megfognom, mint pl. az *Aphodius alpinus*-t, az *A. mixtus*-t és az *A. obscurus*-t. Nem voltak ezek nagy ritkaságok, de számomra igen becsesek és újak gyűjteményem számára. Még egy *A. ruficornis* is gyűjtőüvegbe került, mely már igazi kincsnek számított, mert faunaterületünkön ezt a fajt csak a Fogarasi-havasokban fogták az ideig. Sajnos az *A. montanus*-ból nem tudtam egyet sem találni, pedig jóformán már csak az hiányzott a hegyvidéki *Aphodius*-okból. *Onthophagus*-ból is volt szépen, de kimondottan hegyvidéki fajokat nem tudtam gyűjteni, a jelenlévők legtöbbje meglehetősen gyakori állat volt, javarészüket a mai Magyarország területén is előfordul.

Az alacsonyabban fekvő erdőszél virágai, a fenyvesekben és bükkösökben heverő korhadozó fatörzsek és tuskók mind jó bogárvadászatot ígértek. Be is váltották ígéretüket, gazdag zsákmányra tettem szert az elkövetkező napokban. Egy gyönyörű *Ceruchus*-t is sikerült gyűjtenem – az elsőt és egyben valószínűleg az utolsót, mellyel életemben találkozhattam. Sajnos ma, immár fél évszázad elmúltával, pontosan már nem emlékszem, de a ház úgy 1400–1500 méternyivel lehetett a tengerszint felett. Talán az MTM gyűjteményében van még egy-kettő az ott gyűjtött példányokból, melyek céduláiról megtudhatnánk, hol is volt ez a hely. Valójában ez most nem is fontos, hiszen ez csak egy visszaemlékezés egy kalandos gyűjtőútra.

Dr. Hangay György, Ausztrália

Hirdetés

Eladó – 58 kötet „Természettudományi Közlöny” 1886-tól 1944-ig kemény kötésben. Érdeklődni lehet a 06-30-932 7976 számú telefonon.

Gyászbogárgyűjtemény (Tenebrionidae) – Eladó egy kb. 4–5000 példányt számláló, nagyrészt meghatározatlan palearktikus gyászbogárgyűjtemény (Tenebrionidae). Érdeklődni lehet a (06-1)-208 3152 telefonon, vagy az irozner@gmail.com e-mail címen.

Egzotikus bogarak – Eladó kb. 1100 egzotikus bogár a világ minden részéből! A több családhoz tartozó bogarak preparálva, felcédulázva és meghatározva kerülnek eladásra. Ára: 2200 € vagy 600 000 Forint + doboz (25 000 Forint). Érdeklődni lehet a (06-1)-208 3152 telefonon, vagy irozner@gmail.com e-mail címen.

RI

Sajtófigyelő

Az ebben a rovatban megjelenő közlemények tartalmáért a szerkesztőség nem vállal felelősséget. Az itt közölt cikkek a nyomtatott és elektronikus sajtóból lettek átvéve.

Felfalja a Magas-Tátra fenyveseit a szú

Elkeserítő látvány fogadja a Magas-Tátrához érkezőket: a hegység lábánál elterülő óriás lucfenyőerdők zöldjét hatalmas vörösesbarna hullafoltok lepték el. A pusztulást a szúinvázió okozza, ami a 2004-es nagy vihar után kapott lábra. Egyes vélemények szerint a fenyvest hagyják teljesen kipusztulni. Tavaly is látható volt, idén azonban szembeszökő a Magas-Tátra lábát körülölelő fenyves pusztulása, a helyiek szavajárásával: kezd teljesen bevörösödni a Tátra. A bajt a szú okozza, ami most már óriási tömegben lepte el a fákat.

A szúinvázió kezdete 2004 novemberére tehető, amikor egy hatalmas, helyenként 170 kilométer óránkénti sebességgel haladó orkán letarolta a Magas-Tátra fainak jelentős részét. A felmérés szerint 12 ezer hektáron fordította ki a földből a fákat a szél a Nemzeti Parkban, 2,5 millió köbméter, a magyarországi éves fakitermelés egyharmadának megfelelő fa pusztult el. (Ez 500-600 ezer szál fát jelent). A viharkárok 81,5 százaléka a lucfenyőket érte. A természeti katasztrófa után nagy vita bontakozott ki a szlovák erdészek és környezetvédők között. A vita eredményeként volt, ahol kitermelték a fákat, de sok helyen ottmaradtak a földön. A halott fák azonban keltetőként szolgáltak a szúk számára, és a bogarak nagyon gyorsan szaporodni kezdtek. 2008-ban már látszott, hogy ebből gond lesz, és meg is kezdték a védekezést, de úgy tűnik, hogy már későn.

Mint azt a szlovákiai erdészek az Indexnek elmondták, feromoncsapdával próbálták begyűjteni a szúkat: mázsájával szüretelték le a ragadós papírra csalt hímeket, de ez se segített. Az inváziót már láthatóan nem lehet megállítani.

Magyarországon is előfordul hasonló szúpusztítás egyébként, de jóval kisebb területeken, például az Őrségben vagy a Kőszegi-hegységben, és nem ilyen intenzitással.

(Index, 2011. július 10.)

Kétmilliméteres rovar a világ lehangosabb állata

Méretéhez képest egy alig kétmilliméteres vízipoloska a világ lehangosabb állata. A parányi rovar (*Micronecta scholzi*) 99,2 decibeles hangot tud kibocsátani – fedték fel a skóciai Strathclyde Egyetem kutatói. A vízipoloska hangerejének 99%-a elvész a vízben, a folyóparton sétáló emberek azonban így is hallhatják a meder mélyén zenélő parányi rovar. A hím egyedek ezzel az énekkel csábítják a nőstény társaikat. A hang két testrészük összedörzsöléséből születik. A testfelület, amelyet ehhez használnak, mindössze 50 mikrométer széles, ez egy emberi hajszál vastagsága.

A kutatók James Windmill vezetésével most azt akarják megfejtetni, miként származhat ilyen parányi felületből ekkora zaj.

(Index, 2011. július 1.)

A Sajtófigyelőt összeállította Rozner István.

Rövid Hírek

Augusztus 2-án töltötte be 90. életévét dr. Nagy Barnabás tagtársunk, aki a Rovarász Híradó alapítója és máig lelkes olvasója, lektora. Mivel három nappal előtte még rovarásztáboroztunk a Szebeni-havasokban, kihasználtuk a vissza nem térő alkalmat, hogy igazi pezsgős, tűzijátékos, tortás (emeletes, 60 személyes!) ünnepséget tartsunk.

Az est fénypontja annak a bronz emléklapok az átadása volt, ami a Tóth házaspár önzetlen ajándéka, és amit külön erre az alkalomra készített dr. Tóth Gáborné dr. Tasnádi Mária, egyik oldalán az ünnepeltet, a másikon kedvenc szöcskéjét ábrázolva. (Ha valaki nem tudná, Marika készítette a MRT 100 éves tavalyi évfordulójára is az emléklapokat.)

HA

ISTEN ÉLTESSEN, BARNA BÁCSI!

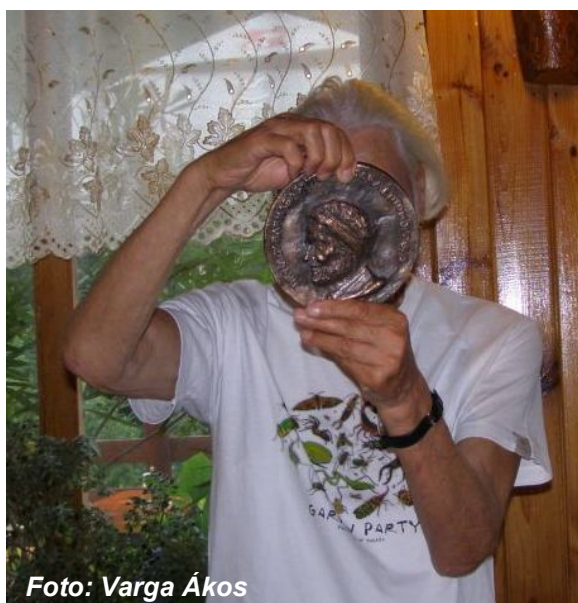

Foto: Varga Ákos

Foto: Varga Ákos

Könyvismertető

Muskovits József & György Zoltán: Magyarország hangyadarazsai / Velvet ants of Hungary (Hymenoptera: Mutillidae). — *Natura Somogyiensis* 18: 198 oldal, 2011, Kaposvár – Budapest. Ára 5000.– Ft.

Örvendetes, hogy a legnépszerűbb két rovarcsoporttal, a lepkékkel és a bogarakkal foglalkozó magyar kiadványok mellett feltűnt a hangyadarazsokról (Mutillidae), tehát a Hymenoptera – a harmadik nagy fajszerű rend – egyik családjáról írt magyar és angol nyelvű könyv. A Magyarország Állatvilága (Fauna Hungariae) sorozatban megjelent hártványászárnyú-kötetek után ez

a harmadik önálló hártáásszárnyú tárgyú könyv (az első Csóka György: Gubacsok / Plant galls, ERTI Budapest, 1997, 180 oldal; a második L. Roller & A. Haris: Sawflies of the Carpathian Basin, Natura Somogyiensis 11: 259 oldal, Kaposvár – Budapest 2008). A szerzők jól cselekedtek, amikor a magyar nyelvterületen kívül is olvashatóvá tették könyvüket: az eredeti magyar szöveget teljes terjedelemben követi az angol szöveg.

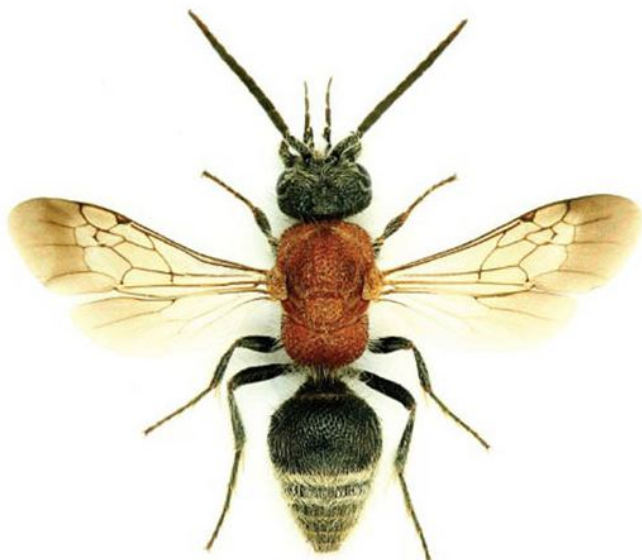
A könyv két szerző nevét tünteti fel. Ha én lettem volna akár a szerző, akár a szerkesztő, akkor harmadiknak Rahmé Nikola nevét is odaírtam volna. Csak a Bevezetésben értesülhetünk arról, hogy "...a habitusfotókat Rahmé Nikola készítette." Holott ennél sokat többet érdemel a fényképek készítője! Ha belelapozunk a könyvbe, azonnal feltűnnek a kiváló technikával készült színes hangyadarázképek. Szinte biztos, hogy jobb fényképet nem lehetne készíteni a szépen preparált hangyadarazsokról! Merem állítani, hogy a könyv megvásárlóinak tekintélyes hányada a szép képek miatt veszi meg azt és helyezi el könyvtárában. Ez pedig az eladhatóságot hathatósan növeli. Ezért (is) nagyon hiányolom Rahmé Nikolát a könyv szerzői közül! Természetesen György Zoltán munkáját ugyancsak becsülöm, a Bevezetés szerint "a rajzokat György Zoltán... készítette". A vonalas rajzok kitűnően érzékeltetik a generikus, faji és egyéb bélyegeket, melyek csak kulcsok és leírások alapján gyakran alig felismerhetőek.

A könyv szövege dr. Muskovits József munkája. Ő a legjobb értelemben vett műkedvelő (amatőr) magyar rovarász. A 197. oldalon olvasható életrajzból kiderül, hogy hosszú éveken át bogarakkal (cincérekkel, díszbogarakkal) foglalkozott, bogárgyűjteménye igen jelentős, a magyarországi díszbogarokról pedig monográfiát jelentetett meg a közelmúltban; "...majd áttért más rovarcsoportokra", olvashatjuk életrajzában. Nevezetesen a hangyadarazsakat és fémdarazsakat (Chrysididae) kezdte el gyűjteni nagy lelkesedéssel és kitartással, majd a megismerés indíttatásával tanulmányozni. Gyűjteményét volt alkalmam megtekinteni: kifogástalanul preparált és cédulázott gyűjteményben gyönyörködhettem.

Egy-egy rovarcsoport monografikus feldolgozásának "lelke" a gondosan megírt határozókulcs. A könyv 11–15. oldalán magyarul és a 83–85. oldalán angolul a genuszok, a 16–47. ill. 86–116. oldalán pedig a fajok meghatározását teszi lehetővé. A hangyadarazsak ivari kétalakúsága feltűnő, ezért a szerző – igen dicséretes módon – nőstények és hímek bontásában szerkesztette meg kulcsait. Mint határozókulcsok megírásában gyakorlott szerző állíthatom, hogy Muskovits József kulcsai kellően tömör, mégis egyértelmű megfogalmazásúak, lényegre törőek, és használói bizonyára nehézségek nélkül tudják meghatározni hangyadarazsaikat.

A szemléletes rajzos ábrák és a gyönyörű színes képek pedig csak megkönnyítik a határozást. Az angol szövegbe sajnálatos nyomdai hiba csúszott: a 79–80. oldal kétszer szerepel, míg a magyar szöveg "A genuszok határozókulcsa – Nőstények" 1(6) – 16(17) kulcs-részlet (12–13. oldal) angol változata kimaradt (nyilván ennek a "második" 79–80. oldalon kellene szerepelni).

A Bevezetésben (5. oldal) tudhatjuk meg, hogy a hangyadarazsaknak "Európában mintegy 170 fajt mutattak ki, Magyarországon 5 alcsoportba, 15 genuszba tartozó 31 faj előfordulásáról van tudomásunk." A szerző érdeme, hogy a listában több olyan faj is szerepel, amiket a mai Magyarországon még nem találtak meg, ellenben a szomszédos országokból (a Trianon előtti Magyarországról) már hiteles adatunk van. A magyar szöveg 57–69. oldalán rendszertani sorrendben ismerteti a szerző a hangyadarazsfajok lelőhelyadatait. Kifogásom, hogy a lelőhelyek betűrendbe szedettek, és csak országok szerinti bontásban tekinthetők át valamennyire. A Kárpát-medence állatföldrajzáról számos tanulmány jelent meg a 20. század első felétől kezdődően. A Kárpát-medence állatföldrajzi felosztása Móczár László által közzétett tanulmányok nyomán (az 1930–1960-as évek folyamán) vált elfogadottá. A Dudich Endre-féle egyetemi állatföldrajzi jegyzet a Móczár-féle felosztást követte. Tagadhatatlan ugyanakkor, hogy más szerzők állatföldrajzi beosztása is felbukkan a szakirodalomban. Még a több mint száz éves Fauna Regni Hungariae is "korszerűbb" a lelőhelyadatok felsorolásában, amennyiben Alföld, Dunántúl, Erdély, Szlavónia stb. körzetekkel csoportosította a lelőhelyeket. Móczár László a kárpát-medencei redősszárnyú darazsak (Vespoidea) alapján készítette el állatföldrajzi beosztását – tehát egy Hymenoptera csoport alapján. A szerző helyében feltétlen a Móczár-féle állatföldrajzi térkép szerint csoportosítottam volna a hangyadarazsak lelőhelyadatait – ez lényegesen korszerűbb, mint egyszerűen országok szerint

Smicromyrme pilisensis Muskovits et Lelej, 2010

betűrendben közölni az adatok gyakorta szinte végtelen sokaságát. A lelőhelyek megfelelő csoportosítása legalább faunisztikai tanulságok következtetését segítheti elő, többnyire pedig elterjedésbeli, ökológiai és egyéb tanulságokra nyílnak lehetőségek.

Nem jelentős, mégis említésre méltó észrevételeim: 1) Az "Alaktani kifejezések – Morphological terms" fejezet bevezetőjében (52. oldal) meg kellett volna említeni Steinmann & Zombori 1981. évi könyvét (ami az irodalomjegyzékben szerepel a 119. oldalon), melynek nyomán (véltetően) készült a hangyadarazsak szakkifejezés-listája. 2) A latin és angol szakkifejezések felsorolása az 54–56. oldalon majdnem felesleges, mivel az abdomen, clypeus,

hypopygium, vena radialis stb. magyarázatai szinte mindig ugyanazok a szavak. 3) A 141–143. oldalak jól sikerült ábrákon mutatják be megannyi testtáj tudományos nevét és rövidítésüket. Jó lett volna a nemzetközi Hymenoptera-irodalomban (pl. Gauld & Bolton: The Hymenoptera 1988) általánosan használt kifejezéseket átvenni. 4) A 125–140. oldalon a mai Magyarországon kimutatott 31 hangyadarazsfaj elterjedési térképét közlik. A térképek alapján levonhatók faunisztikai-állatföldrajzi következtetések – ez dicséri a szerzőt. Ellenben korszerűbb lett volna UTM-térképeket használni; ez Európa-szerte egyre általánosan alkalmazott térképi megjelenítés. A szöveges részben hiányolom az irodalmi adatokra és közlésekre is támaszkodó faunisztikai és állatföldrajzi megállapításokat – legalább egy rövid fejezetben.

A Natura Somogyiensis sorozatban megjelent hangyadarazsas könyv dr. Ábrahám Levente menedzselésének (és első kinevezett természettudományos megyei múzeumigazgatónak) köszönhető. Ma már nyugodtan mondhatjuk, hogy Kaposváron kialakult elsősorban Somogy, de más tájak élővilágát is feltáró központ. Tudománypolitikai szempontból ezt jelentős vállalkozásnak vélem.

A hangyadarazs-kéziratot – úgy tűnik – senki sem lektorálta, ennek nincs nyoma a könyvészetileg szokott helyen. Pedig egy szakavatott lektor bizonyára számos hiányosságtól szabadította volna meg azt.

Kifogásaim és észrevételeim ellenére a Mutillidae-monográfia lelkiismeretes munka terméke, kiváló taxonómiai-rendszertani alapvetés, sajnálatos lett volna, ha megíratlan marad. Hosszú ideig fogják használni a természetbúvárok: akár a kezdő fiatalok akár az érett kutatók. Kívánom, hogy magyarországi fémdarazsak (Chrysididae) tudomásom szerint készülő monográfiája ugyanilyen sikeres kiadvány legyen.

Dr. Papp Jenő, Budapest